

Василь НЕВДОМИЙ,
кандидат юридичних наук,
головний контролер-директор департаменту
з питань оборони та правоохоронної діяльності
Рахункової палати України,
заслужений юрист України,
державний службовець 1 рангу

ЛОГІКО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Ключові слова: самоорганізація права; еволюція конституціоналізму; правова держава.

Ідея раціональності у ставленні людини до світу передбачає насамперед прагнення пояснити його, за можливості, його ж власними засобами (тобто, не вдаючись до «фантазмів» і містифікацій) та шляхом узгодження такого ставлення з логікою організації самого його предмета (безвідносно, до якого типу реальності цей предмет належить – природної, соціальної чи ментальної). Адже в іншому разі продукти розумової діяльності не «спрацюють» під час спроб застосувати їх до реальних речей, втрачаючи тим самим свою практичну значущість для суб'єкта.

Щоправда, коли постає питання про логіку права, то доводиться констатувати доволі суперечливу ситуацію в плані його вирішення в сучасній науці. Зокрема, висловлюються навіть сумніви про доречність логічної рефлексії права взагалі: по-перше, через неспроможність несуперечливим чином охопити будь-якою логікою «раціонального упорядкування» усе розмаїття та складність «світу суцього» (не кажучи вже про іррелевантність застосування самого поняття «істина», на якому ґрунтується логіка, до сфери належного) [1, 138]; по-друге, як особливо наполягають на цьому прибічники правового реалізму, «... нелогічність сама по собі не є істотною перешкодою, якщо таким чином досягається практична мета... життя права – це не логіка, а досвід» [2, 199].

Основна мета статті – виявлення фундаментальних історичних тенденцій розвитку

конституціоналізму, узгодженість з якими є першорядною умовою оптимізації державно-правових реформ. У такому вигляді проблема спеціально в науковій літературі не досліджувалася.

Звичайно ж, раціоналізація правової науки та практики не може полягати у «підведенні» під певні стандартизовані логічні схеми усіх можливих виявів буття права (вже хоча б з огляду на сутнісно-організаційну множинність буття як такого, про що свідчить наявність численних різновидів логічних систем). Проте з цього ще не випливає необґрунтованість спроб такого підходу до окремих аспектів реальності (у тому числі й правової). До речі, логічні виміри раціональності не зводяться до самих лише істиннісних оцінок *фактичної* дійсності (тут і далі курсив мій. – *В.Н.*), а й передбачають оцінку реалізованості, взаємоузгодженості й «онтологічної виправданості» самих цілей та ціннісно-сміслових орієнтирів суб'єкта з точки зору *потенційного* чи *бажаного* буття, поринаючи таким чином у площину «зіткнення дійсного та належного». Наприклад, «... розглядаючи з позиції логіки процес нормотворення, ми, безумовно, цікавилися би не тільки істинністю чи хибністю висловлювань про існування певних правових норм, але й тим, що в контексті останніх вважається дозволеним, що забороненим, що обов'язковим; а також тим, як логічно пов'язані між собою ці дозволи, заборони та обов'язки; які відношення встановлюються

між санкціями за їх порушення; якими є логічні виміри прийнятності норм та їхньої кодифікації тощо. З цією метою будуються системи числень, що об'єднуються під назвою *деонтичної логіки*» [3, 201].

Що ж стосується «практичної пріоритетності» в житті права досвіду перед логікою, то, очевидно, цей досвід збагачують насамперед *обґрунтовані* рішення, а не ті, які є просто «однозначними рішеннями», прийнятими навіть всупереч зоровому глуздові. Критерії ж такої обґрунтованості визначаються саме на рівні логічного аналізу.

Разом із тим, як відомо, ефективно аналізувати яку-небудь нормативну систему формально-методологічними засобами логіки можна лише за умови подання такої системи як «закритого» (функціонально замкненого) та «статичного» упорядкування (оскільки в разі динамічної нестабільності її підвалин, їхньої «прив'язаності» до рухомих і суперечливих соціокультурних цінностей принципи формальної логіки взагалі перестають бути дієвими). Тобто, як зауважує відомий американський соціолог Д. Белл, логічне передбачення «... можливе там, де існують упорядкованість і повторюваність явищ (що трапляється рідко), або там, де мають місце усталені тенденції, напрям яких, якщо і не точні траєкторії, можна окреслити за допомогою статистичних часових рядів чи сформулювати у вигляді історичних тенденцій... і коли є підстави припустити високу міру раціональності в діях людей, котрі впливають на події... Але в багатьох соціальних ситуаціях – і особливо в політиці – на карту ставляться привілеї й забобони, а міра раціональності або послідовності низька. Яка ж тоді користь від таких передбачень?» [4, 8].

З огляду на ці обставини позитивістський підхід до права та, зокрема, до його конституційних основ ґрунтується на постулаті абсолютної автономності й самодостатності системи права, дієвість якого визначається виключно юридичними нормами, а не соціальними чинниками, моральними принципами чи якимись іншими «зовнішніми» щодо нього системами цінностей. Таким чином передбачалося уможливлення репрезентації права як *логічної* ієрархії нор-

мативних положень, чітко визначена й функціонально узгоджена взаємозалежність яких мали стати гарантами забезпечення ефективності й прогнозованості в їхньому застосуванні. Саме у зазначеному розумінні Г. Кельзен називав свою теорію права «числою». Однак таке «очищення» мало й свій зворотний «побічний ефект». Річ у тім, що, виходячи з твердження про «безвідносність» правової нормативності до «позаяридичних» факторів суспільного упорядкування, позитивістській доктрині доводиться тлумачити значення правового обов'язку, застосовуючи виключно власні поняття. Найчастіше у межах цієї доктрини нормативна сила закону зводиться до зафіксованої в ньому «волі суверена»; тож юридична валідність будь-якої норми визначається в даному випадку тим, встановлена вона сувереном чи ні. У результаті ж, коли постає питання про те, яким чином має визначитися суверен, прихильники даного підходу потрапляють у власну «пастку», що виникає якраз через доволі «жорстку» його логічну детермінованість: якщо суверенітет є правовим поняттям, то він має регулюватися тільки юридичними нормами. Отже, з'ясування того, хто є його суб'єктом, передбачає встановлення правових норм, що закріплювали б такий його статус у даній державі. Але ж питання про те, на якій підставі згадані норми можуть набути своєї *юридичної сили*, за описаного підходу не може бути вирішене логічно прийнятним шляхом. Справді: джерелом такої сили «... не може бути яке-небудь інше суверенне утворення, оскільки *ex hypothesis* у державі не може бути іншого суверена, окрім того, чий суверенітет ми у даний момент намагаємося встановити. Таким чином, ми потрапляємо у зачароване коло – для того, щоб надати юридичної сили закону, ми звертаємося до суверенітету, а потім, у свою чергу, – до закону, щоб встановити суверена» [2, 199].

Практично така само ситуація має місце й стосовно кельзенівської «основної норми», що, так би мовити, «увінчує» вибудовану ним «нормативну піраміду». Якщо, наприклад, ще Дж. Остін обґрунтовував законну силу актів парламенту як базових правових норм суверенітетом останнього, що був,

з цієї точки зору, логічно похідним від усталеного звичаю підпорядковуватися його постановам, то Г. Кельзен відкинув цей аргумент як «*фактичний*» (адже, на його переконання, право є суцільно *нормативним*, деонтологічним феноменом, що, як і решта уявлень про *належне*, жодним чином не може визначатися *фактами* існуючої суспільно-культурної реальності). Тож у правовому відношенні парламентська влада має залежати не від «фактів», а від тієї найвищої норми, яка їй повинна встановлювати та наділяти юридичною силою саме *правило* щодо безумовного пріоритету формально вираженої волі парламенту (причому парламентський суверенітет має зберігатися даною нормою незалежно від тих подальших змін, що вносятимуться у її зміст самим парламентом). «Однак на чому ж ґрунтується сама ця норма? – запитує Кельзен і відповідає: вона є базовою нормою (Grundnorm), тобто першоосновою всієї системи, метафізичною субстанцією, недосяжною для розуміння у правових цілях. Подібні міркування нагадують ідею світобудови, що спирається на слона; при цьому за правилами не можна запитувати, на чому стоїть сам слон» [2, 221]. Цілком очевидно, що позитивістська абсолютизація «паралелізму» суспільної та правової реальності, а також нормативно-деонтологічної сфери й фактичного буття «заганяє» цю доктрину у своєрідний «метафізичний глухий кут».

На підставі викладеного набуває вагомості підхід, згідно з яким, по-перше, права нормативність має розглядатися не як замкнена, а як відкрита стосовно «природно-суспільного середовища» система. При цьому контекст даного середовища є, так би мовити, «метасистемою», в межах якої право генерується, розвивається й функціонує як один з органічних компонентів її самоорганізованої структури.

По-друге, як і будь-яка відкрита система, право може бути характеризоване не лише з точки зору формально-логічних принципів, що лежать в основі упорядкування його щодо «стаціонарних» станів, а й у плані певних логіко-динамічних тенденцій його еволюції. Адже останню навряд чи можна обґрунтовано визнати абсолютно

іраціональною, хаотичною: хаос – це стан необмеженої свободи, а, відповідно, цілковитої непрогнозованості (навіть шляхом визначення імовірнісних параметрів деякого потенційного «поведінкового діапазону») та некерованості процесів. Такий стан набувається системою лише через втрату нею її зв'язків та залежностей з оточуючими її феноменами. Якщо ж виходити з припущення про згадану вище «відкритість» правової системи, то доведеться визнати й те, що на траєкторію її динаміки справляють вплив інші, контекстуально й функціонально пов'язані з нею підсистеми природно-суспільного буття. В свою чергу, їхня взаємодія є чинником взаємообмеження кількості можливих спрямувань розвитку кожної з них. Нарешті всюди, де має місце таке обмеження, поведінка систем не є *повністю* непередбачуваною, а може бути описана деякими раціоналізуючими пізнавально-практичне ставлення до них *логічними* принципами (принаймні такими, що є загальними підвалинами системно-організаційної динаміки). І хоча, звичайно ж, знання таких принципів та їхні конкретизуючі «перевідкриття» в контексті досліджуваних суспільно-правових явищ не можуть, за словами Д. Белла, однозначно «... провіщати результат, вони здатні вказати на *обмеження* або межі, в яких політичні рішення можуть бути ефективними». «Тож, – закликає він, – віддамо належне прагненню людей визначати свою історію, це стає певним здобутком у самосвідомості суспільства» [4, 8]. Зокрема, в плані подальшої раціоналізації конституційних основ права шляхом їхнього реформування у напрямі підвищення ступеня легітимності доречним буде узгодження стратегічних параметрів, шляхів та засобів досягнення даної мети із загальними тенденціями й механізмами, притаманними усім самоорганізованим системам (оскільки саме вони є класоутворюючими ознаками даного типу феноменів).

Справді, якщо піддати логічному узагальненню динаміку згаданих системних утворень, абстрагуючись при цьому від змістовної специфіки конкретних її проявів, то можна принаймні на принциповому рівні змоделювати деякі істотні риси даного роду процесів. Наприклад, аксіоматично припус-

каючи, що жодне з таких утворень не виникає «з нічого», ми маємо визнати висновок стосовно генерації кожного з них як компонента якоїсь більш широкої системи. Причому їхнє становлення завжди спричинюється певними порушеннями попередньої кооперативної злагодженості та рівноваги процесів, що лежать в основі підтримання цієї системи в стаціонарному стані (як, власне, і будь-яка зміна взагалі є результатом втрати балансу, на якому ґрунтується стабільність явищ; в іншому разі ми не спостерігали б жодних змін у світі). Однак мірою того, як системне утворення конституюється в межах відповідної метасистеми (а це стає можливим винятково шляхом формування дещо відмінних щодо останньої організаційних принципів, завдяки яким це утворення отримує здатність вирізнитися на її тлі), воно «онтологічно схиляється» до тих станів, що характеризуються достатньо високими для даних умов ступенями імовірності й стійкості (тим більше, що найчастіше ці параметри є корельованими: тобто стан системи зазвичай є очікуваним настільки, наскільки він є «незворушним» з огляду на різні зовнішні впливи та внутрішні флуктуативні збурення, і навпаки). Проявами цієї закономірності є й динаміка неорганічних феноменів, що являє собою рух від менш рівноважних їхніх станів та форм до більш стійких; і еволюція біологічних видів у напрямі підвищення адаптивних можливостей, що визначають рівень здатності організмів до виживання; і, звичайно ж, розвиток права як чинника упорядкування й стабілізації суспільного життя, де імовірність суб'єктивного прийняття правової системи, а тим самим і її «живучість», істотно залежать від здійснення умов її легітимності. Тож у такому перманентному об'єктивному прагненні підвищення своєї актуальної та потенційної стійкості усі системи врешті-решт «автономізуються» як відносно самостійні складові більш широких системних контекстів, справляючи дедалі відчутніший вплив (нерідко у конкурентних і навіть конфронтаційних формах) на їхню динаміку «зсередини» (як, приміром, це досить яскраво простежується у формуванні індивідуальної свідомості в межах сім'ї: від безумовного наслідування батьківського

прикладу – через становлення власного світогляду й відстоювання самостійного статусу в родині – до хрестоматійних «конфліктів батьків та дітей»).

Варто зауважити, що у такій динамічній фазі кожна система теоретично має лише три потенційні альтернативи свого подальшого розвитку:

1) здійснювати цей розвиток за рахунок деградації метасистеми і, зрештою, припинити своє існування, вичерпавши стабілізаційний ресурс останньої (на кшталт злочинних утворень та інших форм «паразитвання»);

2) деградувати самій мірою повернення метасистемою до стану попередньої рівноваги чи набуття її нової форми (як це буває, скажімо, у випадках зникнення фізіологічних виявів хвороби при одужанні організму або «реставрації» (чи модернізації) певного випробуваного досвідом політико-правового упорядкування суспільства шляхом відмови від продовження експерименту з реалізації проектів, що виявили свою утопічність);

3) перейти до коеволюційного режиму взаємодії з метасистемою (тобто до розвитку форм взаємопідтримання різнопорядкових форм організації, як, наприклад, у механізмах циклічної взаємодії, що склалися між «неживою матерією» та біосферою, природним середовищем і суспільством, системою соціокультурного буття й правовою реальністю тощо).

У царині тих форм існування, які не пов'язані із свідомою суб'єктивною діяльністю, «онтологічний вибір» між цими альтернативами залежить здебільшого від співвідношення питомих потенціалів самозбереження та самовідтворювання взаємодіючих систем. Там же, де фігурує «фактор осмислення», варто враховувати передусім ту обставину, що лише в одному з трьох згаданих вище варіантів потенційна динаміка системи, взятої за об'єкт дослідження, зберігає шанси мати не тільки швидкоплинне й «затухаюче» майбутнє.

Розглядуваний аспект аналізу формування й розвитку конституціоналізму як ключової ідеї правової організації цивілізованого суспільства передбачає можливість виявлення тих базових логіко-історичних

тенденцій розвитку даного процесу, що являють собою доволі ґрунтовну підставу для визначення його раціональних (з точки зору «онтологічної доцільності») спрямувань у нинішніх умовах державно-правового будівництва та, принаймні, у найближчій перспективі. Зокрема, якщо повернутися до питання про буттєві витоки суверенітету як джерела законної влади в суспільстві, то, на нашу думку, концептуальні основи відповіді на нього були закладені ще Дж. Локком. Переконливо критикуючи патріархальну теорію виникнення держави, що засновувалася на ідеї «природної покори людини від народження», англійський мислитель доводить: якраз навпаки, люди в «стані природи» є абсолютно вільними (в нормативно-зобов'язувальному відношенні); відповідно, «від природи», як і будь-яка інша істота, людина володіє необмеженою свободою й безконтрольністю користування всіма «правами та привілеями закону природи». При цьому кожен сам вільно визначає власні «мірила правоти», ступінь провини іншого, спосіб його покарання та право здійснення останнього. Однак, певна річ, за таких умов немає жодних гарантій збереження здобутків цієї свободи виключно на підставі «права сильнішого», оскільки сама сила завжди є відносною. Тож у контексті системи суто природних форм існування генерується підсистема соціалізованого і, зрештою, політизованого людського буття, що формується завдяки «делегуванню» свого «наявного від природи права» на користь суверенітетові спеціально створеної політичної організації: «... через те, що жодне політичне суспільство не може ні створитись, ні підтримувати своє існування без наявності в собі влади оберігати власність і з цієї метою карати злочини всіх членів суспільства, то *політичне суспільство* існує там, і тільки там, де кожен з його членів відмовився від цієї природної влади, передавши її до рук суспільства в усіх випадках, що не перешкоджають йому звертатися по захист до встановленого цим суспільством закону» [5, 561]. Сам же правовий закон у такій своїй первинній формі ще не передбачав власної спрямованості на втілення в суспільному житті якихось «людиномірних

ідеалів справедливості», а виконував виключно «охоронну» функцію шляхом нормативізації головної на той період цінності права, а саме – *збереження* того способу життя, яким кожний був «благословенний Провидінням» від народження. Як слушно зазначив з цього приводу Г. Дж. Берман, історична мінливість правових смислів та норм зумовлена тим, що право є тією інституцією, «за допомогою якої суспільство може відстоювати свої цінності», будучи, так би мовити, «цінністю цінностей» [6, 295]. Тож цьому законові ще не була притаманна навіть така ціннісна основа, як прагнення, бодай, формальної правової рівності, оскільки вважалося, що вже сама природність людського буття є втіленням «ідеї нерівних задатків та можливостей».

Головне ж полягало в тому, що мірою розширення й зміцнення системності владних інституцій як засобів здійснення індивідуальних і громадських інтересів щодо захищеності права на життя та власність все відчутнішим ставало формування *власне державних інтересів*, відмінних від інтересів решти суспільства. Відповідно, так само, як і свого часу соціальне буття системно виокремилось на тлі метасистеми природних форм існування, держава все більше автономізувалася як підсистема суспільства. При цьому аналогічно до того, як «необмеженим» було початкове природне право індивіда, до такого ж «необмеженого суверенітету» почала прагнути держава (як у своїй внутрішній, так і у зовнішній політиці). Саме таке прагнення простежується у суспільно-політичних трансформаціях стародавніх демократій у абсолютні монархії. До того ж уся історія античної демократії залишила після себе принаймні два «болісних уроки»: по-перше, це можливість реалізації індивідуальних чи кланових інтересів «від імені народу»; по-друге, «делеговане народом право» вирішувати його долю зазвичай обертається зворотним «делегуванням відповідальності» шляхом її «перекидання на плечі народу». Тому, зрештою, конституювання суверенітету перестало вдаватися до «обхідних шляхів». В результаті (наприкінці IV ст. до н.е.) можна було стверджувати, що демократична форма правління та

полісна організація держави історично вичерпали себе: «... на зміну полісам прийшли елліністичні імперії. Вони охоплювали величезні території й маси етнічно неоднорідного населення. Державна влада в них концентрувалася переважно в руках однієї особи. Незалежні в політичному плані поліси зійшли з історичної арени. Уся влада зосередилася в одному центрі, що означало для більшості вільних людей, не кажучи вже про рабів, ріст насильства, політичного безправ'я» [7, 116].

Таким чином, незважаючи на те, що з абсолютизацією одноосібної влади відповідальність за наслідки здійснення суверенітету набула *персонального* характеру (щоправда, це була відповідальність не перед народом, а перед Богом), держава перетворилася із знаряддя здійснення суб'єктивних прав на цілком реальну загрозу для них. Тобто в своїй самоорганізаційній еволюції державність як підсистема суспільно-правової реальності вступає у суперечність з самою ідеєю права та політизованого громадянського суспільства. Адже, як цілком логічно аргументував цей висновок Дж. Локк, «ні для кого у громадянському суспільстві не може бути зроблено виняток із законів цього суспільства... Бо якщо будь-кому дозволено робити все, що він забажає, й ніде на землі (а не на Небі. – В.Н.) не знайдеться до кого звернутися по відшкодування за завдану цією людиною шкоду чи захист від неї, то питається, чи не перебуватиме така людина все ще повністю у стані природи й, отже, поза можливістю бути *частиною чи членом громадянського суспільства?*» [5, 565].

Згадана суперечність, спричинена «тотальним відокремленням держави від суспільства» й набуттям нею своїх відверто «неправових» форм, визначає черговий «логіко-еволюційний поворот» в історії конституціоналізму, а саме: становлення ідеї підпорядкування держави праву, а згодом і нормативного закріплення спрямованості на побудову правової держави. Адже історичне тло тривалого відмежування влади від суспільно-правової самоорганізації «створює також контекст для особливого зацікавлення у відкритості, яка тільки тією мірою набуває спроможності функціонувати

політично, якою вона громадянам, зайнятим в економіці, надає прав громадян держави (а не просто її «клієнтів». – В.Н.)... відповідно узагальнює їхні інтереси і справді дає в руки важелі для перетворення державної влади на засіб самоорганізації суспільства» [8, 18]. Тим більше, що так само історично доведеними є, з одного боку, укоріненість права в глибинах ще додержавних форм громадянського суспільства, а з другого, – необхідність системи владних інституцій як засобів гарантування та захисту права. Тому найбільш «онтологічно доцільною» перспективою для них є таке їхнє обопільне структурно-функціональне трансформування, в результаті якого організація влади стала б органічним компонентом в системі суспільної самоорганізації, *коеволюціонуючи* з політизованим громадянським суспільством на основі спільно виробленої правової нормативності.

Отже, ідея побудови демократичної правової держави обґрунтовується самою логікою історії становлення й розвитку конституціоналізму (як правової регламентації діяльності суб'єктів та органів влади в інтересах кожної людини та суспільства в цілому), а не являє собою «чергову утопію» чи «методологічну помилку», як іноді ще й досі вважається [9, 45–46]. Причому досвід багатьох країн спробувати реалізувати цю ідею переконує, що в даному відношенні аж ніяк не достатнім є саме лише нормативне закріплення певного набору загальних прав людини й громадянина, на які не дозволено посягати жодному іншому суб'єктові, включаючи державу. Для цього потрібні також відповідні правові механізми, засновані на координованій діяльності інституцій держави та громадянського суспільства. Інституціоналізація ж непорушних суб'єктивних прав має спрямовуватись не тільки на забезпечення можливостей самореалізації окремого індивіда, а й людської спільноти (про що свідчить тенденція посилення «колективістської» політико-правової орієнтації в країнах розвиненої демократії) [2, 158–159]. Зрештою, постійне зростання вагомості й розширення *соціального* аспекту державно-правової системи є показником її відкритості суспільству.

Список використаних джерел:

1. Хайек Ф.А. фон. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма / Хайек Ф.А. фон. – М.: Новості; Catllaxu, 1992. – 378 с.
2. Ллойд Д. Идея права: Репрессивное зло или социальная необходимость? / Ллойд Д. – М.: Книгодел, 2006. – 413 с.
3. Гвоздік О.І. Логічні числення: принципи побудови та застосування в юриспруденції / Гвоздік О.І. – К.: ТАТ, 2003. – 300 с.
4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Белл Д. – М.: Academia, 1999. – 956 с.
5. Локк Дж. Про політичне чи громадянське суспільство. Про початки політичних суспільств // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) / Локк Дж. – К.: Знання, 2009. – С. 561–573.
6. Берман Г.Дж. Вера и закон: примирение права и религии / Берман Г.Дж. – М.: Ad Marginem, 1999. – 341 с.
7. Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: навч. посіб. / Кузнецов В.І. – К.: ВД «Стилос»; ПЦ «Фоліант», 2003. – 382 с.
8. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості / Габермас Ю. – Львів: Літопис, 2000. – 317 с.
9. Раянов Ф.М. Матрица правового государства и наша юридическая наука / Ф.М. Раянов // Государство и право. – 2006. – № 8. – С. 45–49.

Василь НЕВИДОМІЙ

ЛОГИКО-ИСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Резюме

Аргументується теза про те, що ідея побудови демократичної правової держави зумовлена самою логікою історії становлення й розвитку конституціоналізму як правової регламентації діяльності суб'єктів та органів влади в інтересах кожної людини й суспільства в цілому.

Василий НЕВИДОМЫЙ

ЛОГИКО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ РАЗВИТИЯ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗМА

Резюме

Аргументируется тезис о том, что идея построения демократического правового государства обусловлена самой логикой истории становления и развития конституционализма как правовой регламентации деятельности субъектов и органов власти в интересах каждого человека и общества в целом.

Vasyl NEVIDOMIY

LOGICAL AND HISTORICAL ASPECT OF CONSTITUTIONALISM DEVELOPMENT

Summary

The article deals with argumentation in favor of the thesis that the idea of construction of the democratic state governed by the rule of law is motivated by the very logic of evolutionary history of constitutionalism as legal regulation of government subjects' and bodies' activity in accordance with interests of every person and society as a whole.